

poměr počtu vykonavatelů obou druhů prací u nás v období budování socialismu vyvíjel. Dochází k závěru, že „problém fyzické a duševní práce není vůbec v našich podmínkách vyřízenou záležitostí, naopak, v jeho řešení jsme více méně na počátku, v řešení velmi nesnadném a dlouhodobém“ (str. 113).

Čtvrtá kapitola se zabývá vztahy fyzických a duševních pracovníků za socialismu, a to ze čtyř hledisek: 1. z hlediska vzájemné kooperace a dělby práce, 2. z hlediska rozdělování výrobních prostředků, 3. z hlediska směny činností a 4. z hlediska rozdělování spotřebních předmětů.

Pátá kapitola se snaží odpovědět na otázku, zda u nás existují velké rozdíly v kulturně technické úrovni fyzicky a duševně pracujících, a to předně z hlediska stupně všeobecného vzdělání a za druhé z hlediska odborné kvalifikace. Pokud jde o první hledisko, zjišťuje autor, že se tu jedná o rozdíl podstatný a zatím stále se zvětšující. Když pojednává o odborné kvalifikaci, ukazuje, že necelá polovina dělníků u nás je po této stránce na odpovídající úrovni. Stejně tak velká část duševně pracujících zastává místa, pro která nemá dostatečnou kvalifikaci. Tak např. „podle předběžného průzkumu kvalifikovanosti pracovníků ministerstev a ostatních ústředních úřadů je podmínka předepsaného vzdělání zaměstnanců v průměru plněna jen na 55,57 %, přičemž některá ministerstva jsou hluboko pod uvedeným průměrem“ (str. 170).

Šestá kapitola se zabývá kritikou nesprávných názorů na podstatu rozdílů mezi fyzickou a duševní prací, spjatých jejich příčinu pouze v kulturně technické úrovni.

Šedmá kapitola posuzuje vztah duševní a fyzické práce jako problém etický. Její první část nejprve rozebírá, jaké jsou názory fyzicky pracujících na duševně pracujících a naopak za kapitalismu. Druhá si všímá toho, jak vypadá stejná otázka za socialismu. Konečně třetí se zabývá společenským postavením inteligence v období diktatury proletariátu. Zde se autor snaží vysvětlit, proč má dělnická třída za socialismu vedoucí úlohu ve společnosti a jaký je v tomto období vztah dělnické třídy a inteligence.

Osmá kapitola si ve svém úvodním oddíle všímá, jaký vliv mají kroky ve výstavbě materiálně technické základny komunismu a současné technické vývojové tendence na pohyb podstatného rozdílu mezi fyzickou a duševní prací. Druhý oddíl podrobněji rozebírá, jaké jsou z tohoto hlediska důsledky automatizace. Třetí oddíl pak poukazuje na některé další současné příznaky sblížení duševní a fyzické práce, přičemž na základě statistických údajů upozorňuje, že za dnešního stavu nehraje v tomto procesu zlepšovatele hnutí a studium pracujících takovou roli, jak se mnohdy nesprávně předpokládá a přeceňuje. Poslední oddíl osmé kapitoly je věnován základním směrům sblížení procesů mezi duševní a fyzickou prací, tj. a) změnám v jejich kvantitativním vztahu, b) růstu všeobecného vzdělání a c) růstu odborného vzdělání.

Závěrečná devátá kapitola se pokouší nastínit perspektivy organického sloučování fyzické a duševní práce v komunismu.

Kniha je doplněna seznamem použité literatury a přehledem materiálů, které na dané téma napsal Z. Valenta sám, nebo na nichž se podílel jako spoluautor.

—js—

Čihák M.: Vědeckotechnická revoluce a její důsledky v soudobém kapitalismu

Praha, NPL 1966

Přehledný výklad o sociálně ekonomických souvislostech vědeckotechnické revoluce, opatřený řadou zajímavých statistických tabulek. Jeden z hlavních rysů vědeckotechnické revoluce vidí autor v tom, že věda se stává bezprostřední výrobní silou; za její základní směry považuje automatizaci výroby a změny používaných pracovních předmětů (hlavně umělé hmoty). Vědeckotechnická revoluce působí strukturální změny v průmyslu: stálý růst počtu odvětví a oborů (statistika průmyslu OSN dnes zahrnuje 12 470 skupin výrobků v 740 oborech), vyčleňování řady oborů pracovních činností ze zemědělství, stavebnictví, obchodu a jejichž zprůmyslovění, přechod chemie a elektrotechnického průmyslu — vedle strojírenství — do čela odvětví zpracovatelského průmyslu. Autor se dále zabývá státními zásahy do kapitalistické ekonomiky, vyvolanými bezprostředně vědeckotechnickou revolucí. Rozděluje je do tří skupin: 1. Státní zásahy, které si kladou za cíl vytvořit podmínky pro rozvoj nejprogresivnějších směrů vědeckotechnické revoluce, jež by nebyl schopen realizovat soukromý sektor; 2. zásahy, které mají cíl snižovat riziko spojené s rozvojem techniky v dnešních podmínkách a vytvářet stimuly pro investice a modernizaci v soukromých společnostech; 3. zásahy, které směřují k odstranění důsledků, jež vyvolávají technický rozvoj a strukturální přeměny spojené s vědeckotechnickou revolucí. Rozbor údajů o vlivu této revoluce na zaměstnanost ukázal stagnaci zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu a její růst v výrobní sféře. Sociologicky nejzajímavější je v práci partie, ukazující, že v automatizovaných provozech se začínají vyhraňovat tři základní kategorie pracovníků: 1. inženýrsko-technický personál, který připravuje výrobní programy a dohlíží na chod linek; 2. opraváři a údržbaři automatických strojů, jejichž počet vzrůstá; 3. operátoři automatických linek, u nichž je fyzická práce nahrazena nervovým vypětím (rychlost reakce, přesná a nepřetržitá sledování signálů). Autor zdůrazňuje, že rostou požadavky na kvalifikaci a že se sblíží fyzická a duševní práce, v některých případech zcela zaniká rozdíl mezi dělníkem a inženýrem. Podceňuje však zjevné tendence k dequalifikaci u části operátorů. Ač řada výzkumů (např. ve Francii, ale i u nás) prokázala tyto tendence vyslovené u automatizujících se provozů, autor hledá